

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Соколарева приповест

Драган Јовановић Данилов

Модрољубичасте облачне ваљале су се преко црних, горских гребена. Соколар Туњуш јахао је благим касом, држећи на кожној рукавици сокола с капицом на глави и звончићем везаним кожом на канџама. Коса Туњушева била је златне боје сена. Будући да је још од дечаштва стално управљао поглед у плаветну бистрину неба над Дечанима, Туњуш је имао небеско плаве очи, баш као и његови преци који су сви од реда били посвећени и честити дресери соколова. Туњушев соко био је дијамантски орнитолошки егземплар. Како се се само Смишљај вођен својим кристалним оком стреловито обрушавао на ловину из оне модрина одозго. Имао је кољачке, гневне канџе које се, када се у њему будио грабљиви инстинкт, силовито заривају у месо да их је после било тешко из меса ишчупати. Достигао је брзину од триста педесет километара на сат. Дрзак и љут, Смишљај није правио своје гнездо, него је користио гнезда која су друге птице напустиле. Није трпео затвореност у кавезу. Овај соко летео је тамо где ни закон не залази.

– Па ја сам Смишљаја одгајао као да сам му отац. Обучавао сам га како да узлети и да послуша да се врати када отперја далеко. Нећу говорити о одрастању мога сокола, о томе како ми се јогунио у рукама, кљуцао ме по длановима и гребуцкао канџама. Још док је Смишљај био соколић, премазивао сам га лојем да му крила не срасту. Како сам само био поносан кад је мој Смишљај окупљао и претворио се у праву летећу звер у ваздуху. У тренуцима туге и несреће тешили су ме његове вратоломије у плаветнилу. Да прекратим причу, оваког сокола нису имали ни Сфорце у Милану – говорио је Туњуш док је гордо мотори свога миљеника.

Пас Бујан весело је скакутао око коњаника који је изјашио у лов на птице. Пре него што су кренули у лов Туњуш је Смишљаја нахранио голубовима, срнетином и зечетином. Четири пута пустио је соколар Туњуш свога сокола, али када га је пети пут пустио с покликом „ајд соколе мој у небеса“, Смишљај је ишчезнуо као да га је нека сила однела. Као да га никада није ни било. Шта је соколару преостало него да пође у потрагу за Смишљајем. Бојао се да његов соко већ није прешао ону границу која води анђелима.

Радост је велика непознаница, она испари из живота без икаквог упозорења оде у непознатом правцу. Горка, сломљена срца, Туњуш седла коња, пуни бисаге и спрема се да тражи свога Смишљаја, мучен сумњом да ова потрага неће на добро изаћи. Десет дана је лутао шумом, плакао, уморан заспаво, будио се и покушавао да умири своју душу молитвама. И неутешно је Туњушево срце за вољеним соколом патило – свака длака на његовој глави о томе је болно могла посведочити. Док је ходо, осећао је као да му је читаво брдо на леђима. Једанаестог дана у сну усни како чује како звоне Смишљајеви прапорци. Када се пробуди, сав у чуду угледа некаког воденичара.

– Ја знам ко си ти и шта те мучи – рече му воденичар.
– Ти знаш – рече соколар – ти знаш моју мучку? – Можеш ли ми помоћи?
– А шта има на овом свету што ја не бих знао добри човече – одврати воденичар. Много ми је у у мом дугом веку нажуборила вода овога планинског потока, а тек колико ми је тајни прошапугало лишће овога дрвећа.

– Ја сам соколар, име ми Туњуш, цео живот гледам у небо. Изгубио сам нешто непроцењиво, дивно и јако – мога црног сокола од кога се златила моја душа. Ако ти је све знано, добри и прозорљиви човече – рече соколар – мора да ти је познато куда је нестао мој соко Смишљај, моја врела крв.

– Није твоје соколу писано да ће нестати или настрадати. Него пођи према планини Ртањ. Са западне стране планине, на високој литици има један разгранати бор чије се гране надвијају над понором. Е на том бору те чека твој соко Смишљај.

Захвали Туњуш воденичару и сутра раном зором са луком и тоболом стрела с двоструким врхом у облику страховито зашљивене виљушке запути се ка планини Ртањ. И нећете поверовати, у дану озареном небеским плаветнилом, тек што стиге на западну страну Ртања угледа бор што се, пркосећи бесу ветрова, надвио над провалијом. Тада изговори реченицу: „О, мој соколе златни, што крилима сједињујеш земљу и небо, објави ми се!“

А када се козним стазицама успео до бора, угледа високо горе, скоро у ништавилу Смишљаја. Позва свога сокола и тада зазвонише златни звончићи. Лепотан залепета крилима и у ниском лету слете му на шаку, рашири пламеноцрвена крила распона од метар и по и допусти му да га помази и пољуби.

Колико ли је само Смишљај у болу и немиру одвојен од Туњуша летео да би сада у Туњушеву празну шаку као у какво гнездо слетео. Велик је Господ – шапну Туњуш самом себи – кад ког његова деца нешто затраже, он их чује. ■

ИНТЕРВЈУ: МИЛА МИХАЈЛОВИЋ, ПРЕВОДИЛАЦ И КУЛТУРОЛОГ

Српска култура је дијаспорична

Мила Михајловић, рођена Зрењанинка, у Рим је дошла пре четири деценије на студије музике и дипломирала је соло певање на најстаријем и најчувенијем конзерваторијуму на свету за соло певање, Конзерваторијуму „Санта Ђеџилија“ у Риму, као једина Српкиња у историји којој је то пошло за руком. Магистрала је соло певање на Академији музичких уметности у Београду, али бројна гостовања у оперским кућама широм Италије, Европе и САД нису ограничила њена интересовања, тако да је касније докторирала на тему „Културно памћење тришћанских Срба“... Ауторка је низа монографских студија о односима Србије и Италије, а веома значајан је и њен преводилачки ангажман. Недавно је тако била и спиритус-мовенс пројекта „Нови духовни мост: Нови Сад - Бари“, преведећи изабране песме 20 овдашњих и 20 италијанских песника...

● **Није лако превести једну песму, једног песника, а камоли се суочити са 40 различитих поетика. Како се преводилац припрема за такав изазов - да у коначници сви преводи буду истовремено и веран одраз поетских простора у којима се креће сваки од песника и блиске духу језика на који се песме преводје?**

Ентузијазам није стратегија

● **У којој мери је српска књижевност данас присутна и препознатљива код италијанских читалаца?**

– Стање српске преводне књижевности на италијански језик је критично. Ако је просек италијанске преводне литературе на српски језик око 30 наслова годишње, превод српских аутора на италијански језик се на годишњем нивоу може да изброји на прстима једне руке, уз такође хронични недостатак систематичности и рационалности одабира и уз константу стихијске случајности у реализацији, и овде углавном остављене индивидуалном ентузијазму и/или потребама. Известан полет који се у Италији осећао у погледу преводне српске литературе током шездесетих и седамдесетих година прошлог века, у следећој деценији скоро потпуно замире и такво стање је и данас присутно.

Опште је потврђено да баш књижевности припада улога примарног и незаменљивог инструмента успостављања веза међу народима, међусобног упознавања, и препознавања, те да је баш књижевност та тврђава и бедем који чува, шири и афирмише језик, културу и традицију једног народа, дарује и размењује емоције и ствара основе међународног уважавања и пријатељства. На основу приказаног стања, резултат је чињеница да Срби и Италијани само верују да се познају, али да је ситуација потпуно супротна. Уз, нажалост, увек присутну и актуелну културу заборављања. Заборављања на књижевне везе Србије и Италије којом су та два народа одвајкада размењивала и оплемењивала своју духовност.

– Превод поезије 20 савремених српских и 20 италијанских песника свакако је представљао истински подухват, и за издаваче – Друштво новосадских књижевника и Архив Војводине – и за мене као преводиоца. Реч је о јединственој збирци поезије, јер је она по броју аутора најобимнија преводна српско-италијанска збирка поезије у историји српског, али и италијанског издаваштва. Преводилачки рад, сам по себи, крајње је захтеван. Преводилац је, пре свега, глас и реч аутора на другом језику, али он не преноси само текст. Преноси и језик и стил, и изражајну снагу аутора. Преводилац тражи огромну одговорност, и професионалну и моралну. Читаоцу треба пренети и амбијент разуђене стварности аутора, главне значајке атмосфере, особености личности, простора и времена којима се дело ре-креира, и притом сачувати сваки детаљ и нијансу емоције. Не преводи се само са језика на језик, већ и са једне асоцијативне па и емотивне сфере на другу. Можда је код превођења прозе ствар друкчија, али поезија има и наглашену музичку димензију, свој јединствени ритам и звук. Све то заједно: језик, стил, изражајност, емоције, атмосфера, музичка димензија, чини аутора препознатљивим већ у првим стиховима. Пренети све то на неки други језик је главна обавеза преводиоца. Зато преводилац, како је већ претходно речено, носи и терет моралне одговорности. У овој збирци, све то треба помножити са 40 аутора: 20 српских и 20 италијанских, ауторских имена која су у самом врху и српске и италијанске савремене књижевне стварности.

Фото: приватна архива

● **У перцепцији наше јавности некако се више Трст везује за трагове српске културе на „чизми“ док се, да се мало нашалим, у Барију пре „чита“ наша фудбалска историја? А, ако се не вaram, најстарији запис једне српске еписке песме настао је управо ту...**

– Како је то у више наврата истакао проф. др Миљивоје Павловић, српски културни простор је веома широк и не поклапа се са административним границама наше државе, већ је знатно обухватнији појам. До недавно је било уобичајено да се говори како се српски културни простор на северу пење до Сентандреје, на југу се пружа до Хиландара, а на западу до манастира Крке. Након темељног научног истраживања објављеног у мојој књизи *Културно памћење тришћанских Срба*, западна граница српско културног круга се проширила за пар стотина километара и иде до Трста, који је, бар три столећа, био важно српско културно одређиште. Ново научно истраживање, сажето у мојој књизи *Повест Срба на Аленинском полуострву* објављеној прошлог лета (издавач Архив Војводине и италијански издавач *Oltre il mare*), учинило је још један корак напред у спознаји истинских домета, током векова, српске културе на италијанским просторима. Срби не само да су дијаспоричан народ, већ је дијаспорична и њихова култура.

Највећа масовност и концентрација српског културног наслеђа у Италији везује се за деспота Стефана Бранковића Слепог. Збачен са престола и натеран на изгнанство после пада Смедерева 1459. године, он одговара на позив напуљских краљева и прелази у централну Италију. Само у другој половини тог 15. века, италијанска историографија је забележила чак седам масовних таласа српских усељеника у средњу и јужну Италију. Деспот Стефан Слепи у Италију је дошао је на основу великих привилегија договорених и добијених од напуљских краљева у преговорима које је водио заједно са Скендербегом (са којим је био у двоструким рођачким односима), праћен великом војском и огромном масом народа. И није случајно да се баш за јужну Италију и за овај период везује најстарији запис српске еписке песме. Забележио ју је 1497. године у месту Ђоја дел Коле италијански песник и путописац Рођери де Паћенца ди Нардо, дугогодишњи дворанин у служби напуљске краљице Изабеле дел Балцо, супруге моћног Фридриха I Арагонског. Певали су је српски досељеници у ове крајеве и била је толико лепа да ју је напуљска краљица радо слушала, а њен лични секретар забележио.

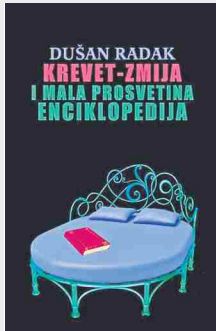
Нажалост, о присуству Срба и српске културе на италијанским просторима наша јавност је слабо упозната, јер је ова тема све до скоро остала изван сваког озбиљнијег научног истраживања. Усахли у сећању земље матице, Срби и српско културно благо изван њених граница препуштени су лаганој, тихој и неумитној асимилацији и утапању у туђе културно наслеђе. Тако се ови споменици српске културе у Италији, по законима културе заборављања, више и не помињу као српски, нити се чак више и везују за Србе и Србију, без обзира на још увек присутне двосмислене индикаторе и карактеристике њиховог порекла. Срби, све масовнији у Италији, немају никакве везе са својим претходницима, то су неки нови људи који, нажалост, нимало, или веома мало, знају за своје славне претходнике. Стога, обнављање и афирмисање огромне српске културне баштине у Италији представља захтеван подухват и прави научни изазов.

Мирослав Стајић

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

Кревет-змија и мала Просветина енциклопедија Душан Радак (Банатски културни центар)

Песничку књигу Душана Радака, која нуди пресек кроз досадашње његово стваралаштво, али и нове песме, препознали су међу осталим, жирији Змајево и награде „Меша Селимовић”. Трагом насловне песме, први пут објављене у „Пољима” још док је био студент југословенске књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду, аутор се, како примећује и Зоран Берић, у својим певањима креће од инфантилизма ка цинизму; његова поезија, наизглед наивна и једноставна, одједном поентира, час у зачудност, час у неку противречност, градећи тако фантастичне или ироничне слике. Још један Радаков сабрат по перу, Симон Грабовац, указује да Радак ради

и оно што је у нашој литератури мало заступљено - експлицитно полемиче са више личности у себи, користећи апсурд, фантастику, иронију, неретко хумор, па и цинизам. „Спајајући псеудо-реализам и диспаратне појмове, Душан Радак кроз своју поезију, остварује статус модерног, савременог и самосвојног песника”, поентира Грабовац,

Ход по ивици круга Тијана Катић (Партизанска књига)

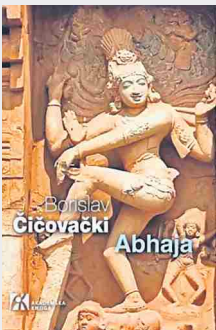
Тијана Катић у својој дебитантској књизи кратких прича нуди сагледавање и промишљање југословенске и српске културе из перспективе млађе генерације. Потцртавајући мотив круга да значи цикличност историје и културе, али и људске природе, ауторка преиспитује прегршт тема попут трансформације модерне породице, оснивања и одржавања различитих пријатељских и романтичних односа, али и сазревања и суочавања с личним жељама, поступцима и одлукама. Ослањајући се на богату традицију домаће књижевности и популарне културе, ауторка успоставља спону између прослављених стубова литерарне, филмске и музичке уметности XX века и нових, младих гласова савремене културе. Књига је добила награду „Ђура Ђуканов”.

Абхаја

Борислав Чичовачки
(Академска књига)

Нову књигу Борислава Чичовачког њен поднаслов описује као *Роман у четири бденија*, мада су из угла приче подједнако важни и уводни *Интерлудијум* и одјавни *Интермецо*. „Абхаја” заправо чине исповести једне душе у четири реинкарнације, током којих се она сусретала са неразрешивим искушењима суровости средина у којима је живела: у Данској током крсташких ратова, у Југославији у време Резолуције Информбироа, у Њујорку за време Макартијевих прогона, те у уљуљканој Европи док се покрет МеТоо креће од истинских искустава злостављања жена до параноје. И та напаћена душа, на коју је Чичовачки фокусиран, толико је збуњена и уплашена сопственом неснађеношћу, да тражи помоћ водича... Друге душе?

Сава Дамјанов

новембар 2023.

Тешко би коме пало на памет да је име овог града етимолошка изведеница од речи “газела” и “јелен”: зато можда не треба да чуде његове непрегледне зелене површине које су у нестварном (али заумно инспиративном!) контрасту са челиком, стаклом, бетоном и постмодернистичким архитектонским фантазмагоријама!

И можда се баш зато у самом центру Абу Дабија уздиже осамнаестоваковна тврђава - вишедеценијска владарска резиденција! - Каср ал Хосн, једина грађевина те врсте коју сам видео а да није имала превасходно војну сврху већ је штитила бунаре и изворишта пијаће воде између зидина, кула и хедонистичких просторија. За разлику од већине пустињских градова, Абу Даби је близу планине Јебел Хафит са солидним језерским и речним ресурсима, па свакако осим људи ни јелени-газели нису имали проблем питке воде у древним временима када је на овом подручју живело не више од 10.000 становника.

Каср ал Хосн је прва грађевина у Абу Дабију од чврстог материјала - састављеног углавном од корала, оклопа шкољки и нешто мало камена, јер је у 18. веку његово допремање са планине било теже! - а око ње се простире Културни дистрикт: то је, заправо, огроман отворен простор усред центра града, са водоскоцима, језерцима и интересантним арт-кафеима.

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ Абу Даби (2)

Ту се, као и у оквиру саме тврђаве, одржава сваке године Фестивал плеса, перформанса, визуелних уметности и мултимедија (траје 11 дана), чији су главни програми посвећени историји и традицији УАЕ - уз сталне поставке у већ поминаним хедонистичким просторијама. Мени је посебну пажњу привукао пространи

шатор у коме босоноги постелац присуствује локалном обреду припремања кафе и њеној дегустацији (уз разне слаткише): тзв. црна кафе, одомаћена на Балкану, овде као да и не постоји, има је у разним другим бојама - што зависи од врсте (и боје!) самог зрна - а има је и са додацима по жељи: од цимета преко бибера до златног праха (није реч о истоименом племенитом металу!).

Напољу опет чекају драматични контрасти каквих је Абу Даби пун: на основу специфичне беле одоре (коју носи само виша класа!) закључујем да је неколико арт-кафеа врло тренди а Балканац у мени опет гуњћа спознавши да је у њима цена предјела или “ситног залогја” око 100 евра, иако је реч о типичним емиратским јелима (јашеду, балалит резанцима, регаг хлеба). Међутим, Културни дистрикт пун је - осим стаза и богаза под сенком егзотичног дрвећа - продавница уличне хране (и пића), које поред имају ве-

ма удобне столове или клупе, где сам као сваки обичан смртник испробавао интернационалне гурманлуке за десет пута мању цену и након тог једва устајао и пешке стизао до оближњег хотела у ком сам боравио.

Поред Каср ал Хосна сваки дан сам барем двапут пролазио, идући ка плажи и шеталишту Корниша или ка њујоршком Универзитету за који су - као и за Сорбону - овдашње власти платиле лиценцу и склопиле уговор (углавном четворогодишње) са неким од најугледнијих тамошњих професора. То место и простор око њега ми је неком својом непатетичном, отменом лепотом и сјајем - посебно у време заласка сунца! - остало у срцу (више но велелепна шејк Зајед камија или овдашњи Лувр!), те нисам пропуштао прилику да макар пола сата седнем на степеништа водених површина и кулирам (уз цигарету, иако је у Абу Дабију пушење скоро свуд забрањено - осим на неким отвореним, упадљиво обележеним просторима).

Сећам се фасцинантне поставке традиционалних рукотворних у резиденцијалној тврђави: од одевних, преко кулинарских и оних за домаћинство уопште, па до разних украса и оруђа неопходних за пустињске или морске послове. Сваки од тих артефаката одисао је лепотом боја: очито да је древна арапска култура естетизовала и оно што Европљанима није естетски најбитније...

Дошло је и вече у којем последњи пут у току свог боравка овде остављам иза себе незаборавну резиденцијалну тврђаву и Културни дистрикт, неформално циљајући кашмирски “стритфуд” да први пут у животу окуси њихове специјалитете... ■

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Развојни токови српске прозе

„Поетички изазови и други огледи”, Марко Недић (Академска књига, 2023)

Пише: *Сања Перич*

Када угледни књижевни критичар и историчар књижевности констатује смањен утицај уметности на формирање интелектуалног и естетског профила појединца, то није дефетистичко виђење савременог друштва, већ препознавање изазова. Нова књига Марка Недића самим насловом открива спремност аутора да се с критичком радозналешћу суочи с поетичким изазовима новије српске прозе. Умереност на другу половину двадесетог века и прве две деценије садашњег века чини његове текстове неизоставним у сагледавању актуелне слике српске књижевности. У истраживачком фокусу најчешће су, ипак, дела, која у рецепцији опуса неког писца данас заузимају споредно место. Подстакнут, пре свега, високим естетским и литерарним метимата анализираних књига, аутор се дотиче и ванлитерарних, најчешће идеолошко-политичких разлога за њену скрајнутост. Чак и када је реч само о остварењу нетипичном за поетику неког писца, Недић једнако прилежно осветљава мање приметне црте његовог ауторског лика. На тај начин постаје видљивија хуманистичка и недоводна етичка димензија сваког аутора коме Недић посвећује оглед у новој књизи.

То су: Живојин Павловић, Добрица Ђосић, Драгослав Михаиловић, Слободан Стојановић, Мирко Вуксановић, Душан Ковачевић, Јован Радуловић, Мирослав Поповић, Гроздана Олујић, Радован Бели Марковић, Драго Кекановић и Воја Чолановић. Аутор је Ђосићу посветио два огледа, роману *Далеко је сунце* и мемоарској прози *Пријатељи*, а у два уводна есеја дате су критичке оцрпације о поетичким изазовима у савременој српској прози, и генеза и рецепција поетике социјалистичког естетизма. То је омогућило прегледну поделу књиге на три композиционе целине, са пет огледа у свакој: „Поетика, рецепција”, „Жанровски додири” и „Критички описи”. Већих разли-

ка међу целинама начелно и нема, што читаоцу даје прилику да приступи књизи Марка Недића као складно написаној причи о новијој српској прози, њеним јунацима и лајтмотивима. Томе у прилог говори и одсуство сувопарности, као и избегавање нагомилавања референци које загушују основну нит текста. Нема, дакле, детаљније реконструкције историјске позадине, иако је заострена политичка ситуација у земљи након Информбироа посебно важна за аналитички контекст.

Занимљиво је у том кључу посматрати роман *Судбине* Мирослава Поповића. Дубоко зашао у шесту деценију, са голооточким искуством иза себе, Поповић објављује књигу која у најужем избору од два наслова за НИИ-ову награду „губи” од Павићевог *Хазарског речника*. Мада би било нетачно рећи како овај роман није читан протеклих деценија, Недићеву исцрпно и темељно подсећање на Поповићеву атипичну стваралачку судбину и вредности његовог дела, квалификује га да остане „трајно име новије српске књижевности”. Специфичан је и књижевни идентитет Драга Кекановића, „најусамљенијег познатог српског писца који не живи у матичном простору српске културе”. Недићеве есеје у том смислу оснажују везе не само између прошлости и садашњости, него и између различитих културних простора у којима српски писци континуирано стварају.

Марко Недић није заинтересован само за искуство селидбе и измештености књижевних јунака или њихових аутора, него и за праксу селења једног књижевног жанра у други. Иако је много више примера претварања прозног текста у драмски, као што је то Душан Ковачевић учинио са драмом *Свети Георгије убива аждаха*, посебан је случај обрнутог процеса у роману Јована Радуловића *Од Огњене до Благе Марије*. Наше значајне уметнике, дакле, посматрамо у другојачијој оптици, уочавајући нове линије повезаности којима се проширују хоризонти наше књижевности. Недићеве огледи јесу зато и потврда вредности, и подстицај за превредновање неких од најбољих дела новије српске прозе, која и данас задржавају важан културноисторијски и књижевно-еволативни статус. ■

ПРИЧА О КЊИГАМА

Све то увек смо били ми

Пише: Ђорђе Писарев

Сви смо ми, већ у складу са временом које нам је било дато, у складу са знањима која смо имали прилике и воље да стекнемо, научили што смо могли, што нам је било доступно, и можда смо спремни на игру "питања и одговора", као када нам то понуди школски учбеник после захтевне лекције. Ово није материјална интересна сфера и сви смо у ситуацији јунака из једне од прича из 1001 ноћи у којој једем само суву корицу хлеба, а надопуњујемо је уживајући у мирису печења са суседног штанда богатог знањима. Упијајући мирис "печења" доживљавамо укусе живота: живети или читати?

Па зар нисмо путовали са Свифтовим Гуливером у Лилипут, на пут око света са Верном, борили се са узбурканим таласима океана света Синбада Морепловца, зар нисмо упознали Москву, и ексклузивни Клуб књижевника који је потом, заједно са Булгаковим, ишчезао у пламену, зар нам није знана Дарелова Александрија и зар нисмо са несрећним Кафком лутали прашњавим дворанама и канцеларијама препуним тамних ормара, фиока, убућалих списа и залудних томова књига аката, правила, прописа и никад окончаних процеса?

Били смо на Соларису маштара Лема и тамо се заљубили у предивну девојку која је већ годинама била мртва, са Софијом Јустејна Гордера водили учене расправе захваљујући знањима која смо стекли учећи из лекција које нам је одржао паметни, рационални и практични Де Крешенцо; живели смо неко време са монасима у Италији у самостану Имена руже Умберта Ека, а шта смо тек све доживели у многоструком, готово неописивом богатству колорита Индије Руждија и Арундати Рој? Са јунацима Филипа К. Дика замало да умремо под куполом на Месецу, могли смо хиљаду пута да умремо у замкама виртуелне дроге у неонским градовима Вилијама Гибсона, са Кероловом Алисом смо шишли у подземље, сусрели радозналног ишчезавајућег мачка, а силазили смо и у средиште земље и на дно најдубљих океана са јунацима Верна баш као што смо јурили за благом на острвима које је походио јунак нобеловца Ле Клезиа.

Па зар нисмо јели заједно са јунацима Енид Блајтон који су стално били у искушењу да понешто чалабрцну, са Роном, Хермионом и Хари Потером испијали крем пиво и јели чоколадне жабице, преждеравали се печене дивљачи код Мартина, са Гаргантуом и Пантагруелом гутали огромне количине хране, па чак и са Селиндеровим јунацима испијали млеко и таманили сендвиче са сиром, а са Силвијом Плат јели авокадо и салату од краба? Чак смо и умирали, небројено пута, свеједно да ли нас је смрт затекла у кревету, на бојном пољу, да ли смо били разапети, да ли нам је авион у сноврату пао на тло, да ли наш леш, као Егзиперијев, и није пронађен, да ли смо заувек остали са бетонском чизмом у заливу Сан Франциска где су нас из чамца, у сред тмине, избацили мафијајаци и злочинци из неког већ од детективских романа, да ли нас је заплуснуо вал последњег потопа јер нас Ноје није пустио на палубу Арке, или смо једноставно згасли у болници, у болести или од старости, са књигом омиљеног писцима у рукама не схватајући да прича има трагичан крај, а да смо ми главни јунаци?

И свеједно да ли смо се звали Ханс Касторп, Феликс Крул, Малте Лауридис Бриге, Холден Колфилд, Том Сојер, Воланд, Мајстор и Маргарита, Јозеф К. или капетани Немо и Ахаб, чак ни да ли звериње и животињке попут Моби Дика, Киклопа, Несија и Леси, увек смо то заправо били ми и зато је књижевност велика, свеобухватна и драгоцена као и сам голи живот.

Када нам, на крају, неко саопшти као чињеницу или можда оптужујући, и не знајући ништа о интензивном читалачком животу у којем уживамо већ толико година "седи где си, ни за дисе ниси", надмоћно ћемо се смејати и бити поносни што смо их све обманули и сва велика искуства стечена из књига скрили и сачували за себе, јер ми смо ту ризницу знања изградили, спознали и учинили својом: све то увек смо били ми.

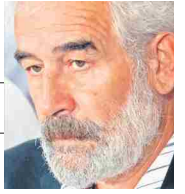
Када нам неко, некад, испостави рачун за сва та чудеса, непоновљиве пустоловине, за готово неописиве и незамисливе изливе страсти и емоција, када нам испостави рачун за вишеструку катарзу, платићемо: на длан једне шаке, не штетећи, без икакве рачунице, положићемо сребрне и златне новчиће, преклопити и загрлити другом шаком и тај вредни ковчежић протрести и снажно новчиће затрести, звец, звец. Звец. И онда још једном звец – звец и биће сви исплаћени и сва срца на свом месту. ■

ХОМО ПОЕТИКУС

Острво

Ђорђе Сладоје

Из рукописа

На малом пустом острву у канцама Дунава
Замркну целеп коња и крдо тужних крава
Јесте по среди марва ал има и наше драме -
Како им дотурити барем нарамак сламе

Ако већ јасле и она зелена ледина
Осташе тамо далеко – у магли Крчедина
Више се не чује њисак нити се гласкају риком
Дунав се опако жести и не да прићи ником

Миленко тужни пастир преко воде их ваби
Али му вапај ко ђуку дунавски злодух зграби
Већ понестаје хране - мрзну последње влати
Наш страх од глади расте – а грех је одустати

Постићују нас с екрана очи коња и крава
Очајем наливане у ком се љеска страва
Не може бити да нема - на залеђеној ади
Немоћних слепих и кљастих а можда и ждребади

А онда ти држава која са стоком знаде
На лице места посла најбоље из Спас-бригаде
Маме их празном шаком затим сеном и сољу
Али не знаш ти људима – можда ће и да кољу

Претоварена страхом на води љуља се скела
Која је слећене и слућене овде и нас довела
А кад их Служба најзад у шталу сигурну смести
Моћи ће и да прилегну - имаће шта и јести

Али и сита стока због нечег свога пати
И сад ће у мраку остављена ко и ми подивљати
А онда ће - ко с аде и с ове смрзле странице -
Све грло по грло – до прве кланице

А након овог подухвата има ли можда наде
Да мене избави неко са ове пуне аде
Где песма чупка речи као промрзле влати
Или ћу на страшном мјесту – до века постојати

СЛОВО ПОВОДОМ НАГРАДЕ „МЕША СЕЛИМОВИЋ” СЕЛИМИРУ РАДУЛОВИЋУ

Повратак извору вредности

Сања Радојчић

Поезија Селимира Радуловића се јасно издваја на шароликом поетичком пољу новијег српског пешиштва, са једне стране, по тематско-мотивском слоју испуњеном представама о религијском односу, а са друге, високо артифицијелним исказом, чија реторика је блиска (нео)класицистичком изразу. Ослоњен на духовни универзум Светог писма, овај песник је у протеклим двадесетак година, као мало ко у савременој српској књижевности, без задршке „превдио“ библијске епизоде у стихове, и смисао Библије чинио путоказом за савременог човека, залуталог у епохи која је прокоцкала сва своја обећања о слободи, једнакости и братству. Поента коју је Радуловић не једном сугерисао, јесте у томе да је за човеков епохални опоравак неопходан његов повратак извору сваке вредности.

Многе генерације уметника су своје хоризонте обликовале управо од грађе коју им нуди Свето писмо. То важи и за поезију песника који живи у 21. веку, и дели са својим савременицима страхова и наде са којима их суочава историја-

ски тренутак, распет између незауостављиве глобализације и очајничке потребе да се очувају локалне вредности. А то је могуће извести управо оном мисаоном и животном тенденцијом, која је била универзална, глобална, и онда када је сваки сегмент света био само локалан. Хришћанство је, дакле, и у једном и у другом погледу, за песника морало да буде одговор на изазове савремености.

У Запису на стубу, јерусалимском, поред самог библијског пра-текста, а у истој смисаоној атмосфери, појављује се још један извор инспирације – боготражитељски списи и житија светитеља. При томе се посебан афинитет показује према идејама које стижу из окриља тзв. негативног, апофатичког богословља и његових парадоксалних запажања. Тиме постигнути ефекти су вишеструки. Прво, добро постављен, парадокс је сам по себи песнички продуктиван. Друго, тематско-мотивски простори песме се могу снажно проширити контекстуалним и асоцијативним везама. Треће и најважније, преузимањем начина говора и говор-

них позиција апофатичког богословља увећава се изражајни потенцијал песама, поготово уколико се оне остварују као дијалог, чиме се у игру уводе различите перспективе, што са своје стране динамизује песнички исказ и даје песнику већу слободу у обликовању различитих говорних перспектива.

Поред неколико циклуса сачињених од већег броја певања, најчешће кратких, чији обим ретко прелази двадесетак кратких стихова, у књизи Запис на стубу, јерусалимском налази се и поема „То сам ја, Оче мој!“, од чак 145 стихова знатније дужине, која већ самим својим обимом захтева да буде посебно посматрана.

Њена тема је поверење у виши смисао, његово присуство, и радост због тог поверења. У животним променама и преображајима може да дође тренутак када запрети негативно, демонско начело, али то није последња реч, нити последњи догађај. Апокалиптичко збицање епохе и драма појединца не окончава се у круговима пакла – јер тек предстоји тренутак

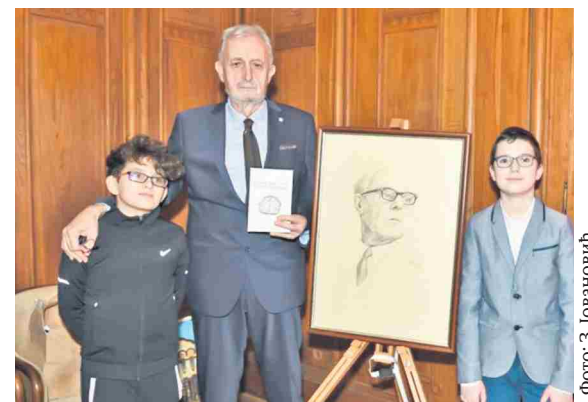

Фото: З. Јовановић

Кад уз звук трубе,
гласника, крилатих,
Из круга пакла \
у круг светла ступаш.

Тамо где савремени човек, који је ослепео за чудо, не види ништа, или, још горе, зуре у саму празнину, Радуловићеве посвећени старци виде читаву драму човека у свим временима, упућују му упозорења и моле га да се чува од опасности које му прете, освешћујући га у томе да је он сам себи највећа опасност. У оној мери у којој су и сами још увек људи, то упозорење важи и за њих саме, који су нашли своју меру али за њу свакога дана морају изнова да се изборе. Јер онај ко престане да се бори, да стално заслужује спасење, већ је изгубљен. ■

Привлачност радиоактивне будућности

Пише: **Немања Јованов**

Талас екранизација компјутерских игара нам у 2024. години доноси Амазону серију снимљену по игри "Fallout", наслову добро познатом љубитељима игара свих узраста. У питању је постапокалиптични серијал чија се радња одвија у 22. веку, давно пошто је рат између нуклеарних сила претворио земљу у радиоактивно беспуће, терајући већину популације у вишедеценијски азил под земљом и претварајући малобројне преживеле на површини у мутанте. Игра се у великој мери ослања на естетичку тзв. "атомског доба" и црпи инспирацију из филмова као што су "Побеснели Макс" и "Дечак и његов пас". Од изласка првог дела игре давне 1997. године ова франшиза је достигла култни статус, обликујући читав жанр и донекле и сам начин на који данас посматрамо и играмо компјутерске игре.

Наравно, као што се то већ безброј пут показало, популарност изворног материјала аутоматски не гарантује и успех серије или филма којем служи као инспирација. Неки од неопходних услова за то су искусан аутор, добра глумачка подела и врхунска музика, а Амазон на овим аспектима продукције није штедео. Један од твораца серије је Џонатан Нолан, брат режисера Кристофера Нолана и сценариста познатих филмова као што су "Престиж" и "Мрачни витез" и серије "Западни свет".

Међу глумцима се истичу Кајл Меклахлан, најпознатији по улогама у серији "Твин Пикс" и "Дини" Дејвида Линча, и Волтон Гогинс, чувен по споредним улогама у Тарантиновој "Омраженој осморци" и серији "Праведник". Музика за серију је компоновао Рамин Џавади, између осталог познат по култној теми за "Игру престола". Ово би можда само по себи било довољно да гарантује популарност серије, али су успеси, као и неуспеси сличних пројеката у последњих неколико година показали да је пресудни чинилац креативна надоградња изворног материјала, као и да се то најбоље постиже ангажманом оних који су радили на њему.

Сарадња са Тодом Хауардом, продуцентом већине до сад објављених игара у овом серијалу нам говори да су аутори серије чврсто решени да се озбиљно увхвате у коштак са тим изазовом. За разлику од многих других дела са пост-апокалиптичном темом, "Fallout" се ретко удубљује у моралне дилеме појединца и вредности људског друштва осуђеног на борбу за преживљавање у уништеном свету. Иако се не бави озбиљном анализом света који приказује, оно што с разлогом позиционира ову игру као некретаног предводника жанра су њена креативност, естетика и каприциозни хумор. Са једне стране, то одсуство јасно дефинисане теме и наратива олакшава посао ауторима серије јер им оставља простор да прикажу сопствену оригиналну причу, али с друге пред њих поставља озбиљан изазов налажења те нејасно дефинисане златне жице аутоироније, атмосфере и хемије између шароликих ликова који игру "Fallout" већ деценијама чине оним што јесте. ■

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „СЕНДМЕН“ НИЛА ГЕЈМЕНА, ЧАРОВНА КЊИГА, 2023.

Вечност је кратка

Пише: **Драган Стошић**

Модерни мит и мрачна фантастика у „лудој глави“ британског писца и стрип сценарите Нила Гејмена, спојиле су се у јединствену причу о „Сендмену“, која је између 1989. и 1996. голикала машту, не само љубитеља девете уметности. У то време стип је стекао никад већу популарност, нарочито након „британске инвазије“ средином 1980-их, и револуционарних потеза попут „Надзирача“ (1986-87) и „В као вендета“ (1982-85) Алана Мура, и (ли) „Повратак Мрачног витеза“ (1986) Френка Милера, који су суперхеројске фантазије прожели социјалним реализмом. На другој страни, Арт Шпигелман (Maus, 1980-91), Дејв Сим (Cerebus, 1977-2004), Честер Браун (Yummy Fur, краки стрипови, 1983-94)... писали су паметне приче о страху, страсти, очајању, историји, спасењу... „Сендмен“ је никао из те атмосфере.

Гејмен је синопсис „Сендмена“ показао пријатељима, Дејву Макину (који ће касније убедити уредницу да Сендмен не мора да буде на свакој насловној страни - прилично револуционарно за то доба) и Лију Болчу, који су урадили скице ликова. Потом су договорени цртачи, најпре Сем Кит, па тушер Мајк Дрингберг. Дејв Макин сликао је корице, Тод Клајн исписовао слова, а Роби Буш се укључио у колорисање. Дрингберг је од треће епизоде преузео оловку, а туш Малколм Џоунс III. Та екипа завршила је први циклус од осам епизода, међу којима и последњу, једну од најпопуларнијих у серијалу - „Шум њених крила“, у којој је Гејмен представио Смрт, и, како каже, коначно пронашао свој глас. Осим Гејмена, Макина и Клајна, оловке, туш и четкице касније је у своје руке узимао велики број аутора, с мање или више успеха. Од краја 1988, кад се појављује прва свеска (са званичним датумом - јануар 1989), следи вишегодишње дружење са невероветним ликовима из ове саге, све до 1996, закључно са 75. свеском. Приквел од шест поглавља, под називом „Увертира“, изашао је 2013.

И, док у приповедању проналазимо све меандре фантастичне приче која држи читаоца (и оних са српског говорног подручја, захваљујући Горану Скробоњи) и распаљује његову машту, кад говоримо о цртежу, стилу и умећа цртача осцилирају између врхунских, визуелних мини ремек дела, преко креативне коректности, до, могло би се рећи, шкрабрина, Оригинални колор - „амерички дречав“, у Абсолют луксузним издањима поправио је Зај Лонол. Гејмен, пак, успео је да у истом „сну“ призове и садашњицу, и историјску драму, и легенду, и да се суверено креће по ивици стварног и измаштаног, истражујући нове територије сна, његових становника, као и самих сневача, и произведши „мастерпис“ који ће,

поред десетина најзначајнијих награда у свом фаху, 1991. овојити и Светску награду за фантастику (епизода „Сан летње ноћи“), признање које се додељује искључиво књижевним делима. DC уредници Карен Бергер, овај Гејменов рад биће алиби да 1992. осмисли Вертиго едицију за озбиљне читаоце, „стрипова који би неговали провокативне и личне визије најталентованијих стрипаџија“, у оквиру DC универзма.

У величанственом епу на више стотина табла - који је обједињен ликом Сендмена - Гејмен је представио параболу о хуманизацији мита, у којој кајање, искушљење, одговорност... постају моћније вредности и од самих богова. „Сендмен“ је прича о Сну, о Морфеју - господару снова, персонификацији свих прича икад одсањаних. Он се појављује у бесконачно много форми, али му је најдражи лик високог, бледог мушкарца рашчупане косе, огрнутог плаштом ноћи. Морфеј и његова браћа и сестре - Судбина, Смрт, Стихија, Страст, Страх, Суманутост, из породице

Свевремених - представљају отелотворење општих и непроменљивих истина у универзуму. Свако од тих „бесмртних“, бића која су кључне манифестације самог живота, контролирају свој аспект и располаже ограниченим моћима, а чије ће „епизодне“ улоге неуморни Гејмен „појашњавати“ током целог серијала.

Мешајући митологије (нордијску, грчку, египатску, јапанску, хришћанску...), предања, легенде, бајке, комедију, људске жеље и стремљења, и све то конструишући у маштовитим заплетима, богатим језиком пуним алузија и духовитости, аутор се кроз „антропоморфну персонификацију снова“, како описује Сендмена, игра, приповедајући саму причу, али и причу о приповедању. „Импровизовања“ у првих 40-ак свезака, од „Кратких живота“, преко „Краја светова“ и „Добростивих госпа“, до својеврсног епилога у „Бдењима“, замење-

ни су умногостученом брзином овог „путовања“, споредни цегови приче затварају се у коначни став... тактови у „Добростивим госпама“ постају згуснути и претварају се у класичну трагедију, која ће у „Бдењима“ добити свој „срећни крај“, односно, рађање „новог“ Сна. Обзнањеног у лику Данијела, који се, уместо црним обавија белим плаштом. Господар снова, тако, који се сретало с боговима и демонима, одбеглим сновима и слабашним људским бићима, и који ће након седамдесетогодишњег сужањства (које су му приредили људи - окултисти), успети да „поврати“ своје царство снова, али и да „смекша“ своју (о)крут(н)ост, на крају „испашта своје грехе“ и свесно умре, само да би га заменио други аспект њега самог, зато што људи не могу живети без приповедања прича. А вечност још једанпут постаје кратка. ■

ПРОЗОР У СВЕТ

Данички ужас
Лавкрафт/Баранже
(Чаробна књига, 2023)

Х. П. Лавкрафт (1890–1937) био је амерички хорор писац, чија проза почива на идеји о исконском, готово атавистичком ужасу који се не може именовати, и на филозофском погледу на свет у ком човек и његова судбина не значе ништа.

„Данички ужас“ је луксузно издање Чаробне књиге у којој је истоимени Лавкрафтова новела објављена уз раскошне илустрације Франсоа Баранжеа, француског уметника познатог по раду на филмовима и видео играма. Оваква издања класика су ретко промашај, али ипак не оправдавају увек своју потребу за постојањем тако убедљиво као сад. Баранжеове сјајне, евокативне илустрације (понекад су то импресивни тотали крајолика Нове Енглеске, понекад тескобне собе чији углови нестају у таму) толико добро допуњују Лавкрафтов текст да се чини да су потпуно срасле с њим. Заиста, у неким сценама текст лебди преломљен над огромним планинама у даљини, испреплетан са сликама пејзажа попут измаглице, без коначне разлике између једног и другог.

Реч критике

Новела „Данички ужас“ је класични лавкрафтовски излет у космичку таму која се не може до краја именовати, додатно зачињена дозом американа која избија из Баранжеових сцена које као да су извучене из неког филма убедљиве атмосфере (његова претходна каријера је више него евидентна). Радња прати чудну и усамљеничку породицу Вејтли, у једнако чудном и скрајнутом градићу у ком је све помало поремећено. Пошто је ђуљива албино ћерка старог Вејтлија добила сина (за ког се не зна ко је отац), ђуљиви дечак одраста брже него што је то природно могуће, док његов деда почиње да преграђује и мења стару породичну кућу, обликујући је у нешто нејасно и чудовишно. Као и увек, Лавкрафт мајсторски одржава баланс између крајње пластично описане варијације чије свакодневне сцене готово можемо да препознамо као нешто што смо заиста и видели, и апстрактног, нејасног осећања космичког ужаса који постаје све мучнији и тескобнији како нарација одмиче.

Настасја Писарев

Цитат

Нешто након тога – за Ноћ свих светих – примећен је велики пламен у поноћ наврх Сентинел Хила, где је стара камена плоча почивала наред своје хумке од дрвених костију. Повелика бука се надигла када је Сајлас Бишоп – од још увек угледних Бишопових – поменуо да је видео дечака како жустро трчи уз то брдо испред своје мајке, можда један сат пре него што је примећен пламен. Сајлас је враћао залуталу јуницу у стадо, али је безмало заборавио на тај задатак када је у брзини кришом приметно две прилике под мутним светлом свог фењера. Готово нешумно су хитале кроз жбуње, а запањеном посматрачу се учинило да су у потпуности лишене одеће.